

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1969.4.01>

M. VABAR

EKSPORDI JA IMPORDI RAHVAMAJANDUSLIK EFEKTIIVSUS JA SELLE ARVUTAMINE ÜHES LIIDUVABARIIGIS VÕI MAJANDUSRAJONIS

(Eesti NSV näiteil)*

5. Eesti NSV ekspordi ja impordi struktuuri majandusliku efektiivsuse arvutamise näiteid

Ekspordi ja impordi majandusliku efektiivsuse määramiseks eespool toodud meetodite abil tuleb kasutada järgmisi andmeid:

eksport- ja importkaupade kogused ja siseturuhinnad (tavaliselt hulgihindades);

samade kaupade hinnad väliseturul valuutarublades;

eksportkaupade tootmiskulud arvestuslike kulude näol;

antiimport ehk kulud, mis oleksid tekkinud importkaupade kodumaal tootmisel;

eksporttoodangu ja antiimpordi töömahukus antud majandusrajoonis või vabariigis;

import- ja eksportveoste transpordi kulud.

Oksikasjalikud ja ammendavad loendusandmed Eesti NSV väliskaubanduse kohta hulgihindades on olemas aastaist 1962, 1963 ja 1966. Vabariigi väliskaubanduse struktuur välisuru valuutahindades aga puudub, kuna üleliiduline väliskaubanduse statistika ei käsitle ekspord- ja importkaupade jagunemist liiduvabariikide ja majandusrajoonide järgi. Kasutame seepärast üleliidulisi keskmisi valuutahindu, mis leiduvad NSV Liidu Väliskaubanduse Ministeriumi poolt avaldatud väliskaubanduse statistika iga-aastastes kogumikes¹⁰ ja teistes allikates. Muidugi ei lange üleliidulised keskmised täpselt kokku meie vabariigi eksporttoodangu valuutahindadega, kuid näitlikeks arvutusteks võime neid siiski kasutada. Paljudel juhtudel esinevad kaubad selles statistikas grupeerituina. Sellistel juhtudel peame piirduma veelgi üldisemate välis- ja siseturuhindade suhte näitajatega, mille abil määrame kauba ligikaudse valuutahinna.

Eksportkaupade tootmiskulude arvutamiseks kasutatakse NSV Liidu väliskaubanduse praktikas tootmise viimase astme (töötleva tehase) eksporttoodangu omahinda, mida korrutatakse koefitsiendiga 1,15. Viimane kujutab endast fondimahukuse ligikaudset normatiivset koefitsienti.

Ühe liiduvabariigi või majandusrajooni seisukohalt on aga otstarbekam tootmiskuludena kasutada arvestuslike kuludid, mis hõlmaksid ekspordkaupade tootmise otsekulud antud majandusrajoonis ning nende kaupade tegeliku fondimahukuse, mida tuleks korrutada kokkuleppelise normatiivse koefitsiendiga 0,15. See väljendaks tootmise tegelikke kuludid antud rajoonis kõige täpsemalt ning võimaldaks võrrelda NSV Liidu eri rajooni.

Kuna tootmise otsekulude ja fondimahukuse leidmine iga ekspordkauba kohta eraldi on küllaltki töömahukas, võib teatud tinglikkusega kasutada ka otsekulude ja fondimahukuse tootmisharulisi keskmisi antud rajoonis või liiduvabariigis, mis sisalduvad tavaliselt rajooni tootmise ja tarbimise maatriksbilansside koostamiseks kasutatavates materjalides.

* Algus «Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised — Ühiskonnateadused» 1969, nr. 3, lk. 179—190.

¹⁰ Näiteks Внешняя торговля Союза ССР за 1967 год. Статистический обзор. М., 1968.

Maatriksbilansi koefitsiente kasutades on võimalik leida ka antiimpordi arvestuslikud kulud. See tee on täielikult kooskõlas sotsialistlike maade väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse määramise ühtlustatud meetodikaga. Kuna arvestuslikud kulud hõlmavad peale otseste kulude ka teatud fondimaksu, siis sobivad nad küllaltki hästi importkaupade kodumaal tootmise tõenäoliste kulude määramiseks.¹¹

Ka eksporditoodangu ja antiimpordi töömahukust on kõige hõlpsam leida maatriksbilansi tootmisharuliste palgakoeffitsientide abil.

Tõsi küll, maatriksbilansi tootmisharulised koefitsiendid on üldistatud näitajad ega iseloomusta eri kuluartiklite struktuuri küllalt täpseit. Ometi aga on hulgihind või ka tootmise viimase astme omahind tugevasti mõjustatud käibemaksust tootmise mitmesugustel etappidel, mistõttu nende näitajate kasutamine annab ebatäpsemaid tulemusi.

Ka eksportkaupade transpordikulud ettevõttest piirijaamani esitatakse arvestuslike kuludena. Olulise osa moodustavad need kulud üksnes veomahukate ja odavate massveoste puhul, mis meie vabariigi ekspordis ja impordis aga praktiliselt puuduvad. Seetõttu võib neid ka arvesse võtmata jätta, kui uurimine piirdub üksnes oma vabariigiga. Eri rajoonide väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse võrdlemisel ei või aga transpordikulusid ignoreerida.

Kuna käesolevas artiklis esitame üksnes väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse meetodilist laadi näitliku arvutuse, siis lähtume kõige üldisemast, 26-harulisest näitlikust rahvamajanduse maatriksbilansist, mis iseloomustab perspektiivset tootmiskulude struktuuri. Uurimise aluseks võtsime väliskaubanduse struktuuri aastail 1962, 1963 ja 1966, mis on süstematiseeritud samade harude lõikes (tab. 1).

Ülesandeks on leida väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse näitajad üldkokkuvõttes ning kõigi harude kohta eraldi, kusjuures on teada ekspordi ja impordi väärtus siseturuhindades, valuuta- ja siseturuhindade suhe ning maatriksbilansi koefitsiendid kõigi harude lõikes. Need näitajad on esitatud tabelis 2.

Kuna maatriksbilansi koefitsiendid on antud toodangu maksumuse ühe rubla kohta hulgihinnas, siis on otstarbekohane leida nende põhjal ka arvestuslike kulude koefitsient. Arvestuslike kulude valem avalduks sel juhul järgmisel kujul:

$$K^t = K^e + EK^f, \quad (23)$$

kus K^t — arvestuslike kulude koefitsient;

K^e — otsekulude koefitsient maatriksbilansist;

E — kapitaalvahetuste normatiivse efektiivsuse koefitsient ja

K^f — fondimahukuse koefitsient.

Lahutades arvestuslike kulude koefitsiendi ühest ($1 - K^t$), leiame, kui palju rahvamajanduslikku kasumit (või kahjumit, kui tulemus on negatiivne) moodustub ühes või teises tootmisharus hulgihinna ühe rubla kohta. Antud juhul ei huvita meid aga kasum või kahjum mitte hulgihinna, vaid välisturuhinna suhtes. Kui palju välisturuhind ületab või jääb alla siseturu hulgihinnast, näitab koefitsient K^q .

Ekspordi kasumikoefitsiendi K^h sisetururubla (hulgihinnas) leiame, kui lahutame hinnasuhte koefitsiendist K^q arvestuslike kulude koefitsiendi:

$$K^h = K^q - K^t. \quad (24)$$

Impordi majandusliku efektiivsuse valemist järeldub, et kaup, mille ekspordist saame teatud summa kasumit, annab importides sama suures summas kahjumit. Sellest järeldub, et ekspordi kasumikoefitsiente K^h võime tinglikult kasutada vastupidise märgiga (asendades plussi miinuse ja miinuse plussiga) ka impordi puhul. Seega siis $K_e^h = -K_f^h$, kusjuures esimene tähistab ekspordi, teine impordi kasumikoefitsienti.

Väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse arvutamise meetodika kohaselt võrdleme tootmise arvestuslike kulusid valuutahindadega, mitte siseturu hulgihindadega. Kasutades

¹¹ Г. Смирнов, Б. Зотов и Г. Шагалов, Оценка экономической эффективности внешней торговли. «Плановое хозяйство», 1964, № 8, lk. 26—32.

ekspordi ja impordi valuutaefektiivsuse valemide (6), (7), (13), (14) ja valuutahindasid, saame ka väliskaubandusliku kasumi või kahjumi valuutas.

Opereerides absoluutnäitajate asemel koefitsientidega, viime need koefitsiendid ka ekspordi ja impordi valuutaefektiivsuse määramise valemitesse:

$$C_{ev} = \frac{D_e}{K_e} = \frac{K^q}{K^t} \text{ ja} \quad (25)$$

$$C_{iv} = \frac{K_i}{D_i} = \frac{K^t}{K^q} \quad (26)$$

Impordi valuutaefektiivsuse koefitsient C_{iv} moodustab ekspordi koefitsientide pöördväärtuse, s. t. $C_{iv} = \frac{1}{C_{ev}}$.

Lõpuks leiame ka ekspordi valuutakasumi koefitsiendi K_{ev} , mis väljendab kasumit või kahjumit iga valuutarubla kohta. Kuna eksporditoodangu tootmiskulud ühe valuutarubla kohta väljendab ekspordi valuutaefektiivsuse koefitsiendi C_{ev} pöördväärtus $\frac{1}{C_{ev}}$, siis valuutakasumi koefitsiendi K_{ev} leiame, lahutades need kulud 1-st:

$$K_{ev} = 1 - \frac{1}{C_{ev}} \quad (27)$$

Erinevalt ekspordist näitab aga impordi valuutaefektiivsuse koefitsient C_{iv} juba ise tootmiskulude suhet valuutahinnasse. Seetõttu, lahutades valuutaefektiivsuse koefitsiendist 1, leiame ka impordi valuutakasumi koefitsiendi K_{iv} , mis näitab impordi kasumit või kahjumit iga valuutarubla kohta:

$$K_{iv} = C_{iv} - 1 \quad (28)$$

Kuna ekspordi valuutaefektiivsuse koefitsient on impordi valuutaefektiivsuse koefitsiendi pöördväärtus $\left(C_{ev} = \frac{1}{C_{iv}}\right)$, siis on lihtne leida seost ka ekspordi ja impordi valuutakasumi koefitsientide vahel:

$$K_{iv} = C_{iv} - 1 = \frac{1}{C_{ev}} - 1 = -\left(1 - \frac{1}{C_{ev}}\right) = -K_{ev} \quad (29)$$

Sellest nähtub, et ekspordi ja impordi valuutakasumi koefitsiendi ainsaks erinevuseks on vastupidine märk.

Nagu nähtub tabelis 2 toodud üldistatud andmetest, on meie vabariigis kõrgeima valuutaefektiivsusega (2,02) aparaaditööstuse toodangu eksport (tab. 2). Teistest kõrgem on ka elektrotehnikatoodete (1,62), muu masinaehituse ning metallitöötlemise saaduste (1,27), metallitoodete (1,15) ning vedelkütuste (1,67) ekspordi efektiivsuse koefitsient.

Seega kinnitavad need näitlikud arvutustulemused eespool esitatud teoreetilist seisukohta masinate, aparaatide ja seadmete ning keemiasaaduste kõrgest väliskaubanduslikust efektiivsusest.

Käesolevas oleme piirdunud üksnes ekspordi majandusliku efektiivsuse koefitsientide arvutamisega, kuna olemasolevad algandmed (näitlikud maatriksbilansi koefitsiendid) on kasutatavad üksnes meie vabariigi eksporditoodangu kohta. Antiimpordi arvutamiseks nad aga ei sobi, sest vabariiki veetakse sisse peamiselt sellist kaupa, mida kohapeal ei toodeta. Selle importkauba võimalike kodumaiste tootmiskuludena tuleks kasutada vastavaid üleliidulisi näitajaid.

Siinjuures tuleb pöörata tähelepanu teatud formaalsele vastuolule, mis ilmneb eeltoodud valemite vaatlusel. Nagu märgitud, on impordi efektiivsuse koefitsiendid pöördvõrdelised vastavate ekspordi koefitsientidega. See on ka arusaadav, sest kui me sama kaupa, mida oleme teatud kasumiga eksportinud, impordiksime sama hinnaga, siis oleks

Tabel 2

Väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse määramiseks kasutatavad koefitsiendid

	K^c	K^f	K^t	K^q	K^h	C_{ev}	K_{ev}
Mustad metallid ja metalltooted	0,84	0,18	0,87	1,00	+0,13	1,15	+0,13
Vedelkütused	0,84	1,15	1,02	1,70	+0,68	1,67	+0,40
Tahked kütused	0,86	0,86	0,99	0,90	-0,09	0,91	-0,09
Elektri- ja soojusenergia	0,66	2,65	1,06	0,50	-0,56	0,47	-0,53
Elektrotehnikatooted	0,69	0,35	0,74	1,20	+0,46	1,62	+0,38
Aparaadid ja raadiotehnikatooted	0,61	0,24	0,64	1,30	+0,66	2,02	+0,51
Muu masinaehituse ja metallitöötlemise toodang	0,78	0,55	0,86	1,10	+0,24	1,27	+0,21
Põlevkivikeemia saadused	0,67	0,61	0,76	0,45	-0,31	0,59	-0,41
Muud keemiakaubad	0,77	0,39	0,82	0,70	-0,12	0,85	-0,15
Metsa- ja puidutööstuse toodang	0,81	0,29	0,85	1,20	+0,35	1,41	+0,29
Tselluloos ja paber	0,87	0,38	0,93	0,85	-0,08	0,91	-0,09
Ehitusmaterjalid ja keraamika	0,82	1,48	1,05	0,60	-0,45	0,57	-0,43
Tekstiiltooted	0,64	0,16	0,66	0,40	-0,26	0,61	-0,39
Omlustooted	0,90	0,05	0,91	0,30	-0,61	0,33	-0,67
Muu kergetööstuse toodang	0,73	0,09	0,74	0,50	-0,24	0,67	-0,33
Kalatööstuse toodang	0,90	0,72	1,01	0,55	-0,46	0,55	-0,45
Lihatööstuse toodang	0,98	0,06	0,99	0,50	-0,49	0,51	-0,49
Piimatööstuse toodang	0,91	0,22	0,94	0,22	-0,72	0,23	-0,77
Muud toiduained	0,55	0,09	0,56	0,40	-0,16	0,71	-0,29
Muud tööstustooted	0,77	0,45	0,83	0,90	+0,07	1,08	+0,07
Põllumajandus- saadused	0,89	1,68	1,14	0,40	-0,74	0,35	-0,65
Muud tooted	0,79	0,08	0,80	1,10	+0,30	1,38	+0,28

sellest impordist tekkinud kahjum võrdne antud kasumiga ekspordist. See aga ei tähenda, et sama põhimõtte laieneks kogu kaubagrupile. Masinate, seadmete, aparaatide ja keemikaalide ekspordi efektiivsus ei tähenda sugugi, et nende import oleks samaväärselt ebaefektiivne. Impordime ju tegelikult selliseid seadmeid ja materjale, mida kodumaal ei toodeta. Nende tootmise alustamine ja väljaarendamine aga nõuaks suuri kapitalmahutusi, kulutusi projekteerimistöodele ja teaduslik-tehnilisele uurimisele või litsentside ostmisele, mida kõike tuleb arvestada antiimpordi väärtuste määramisel. Seepärast ei ole valemite pöördvõrdelisusele vaatamata ekspordi ja antiimpordi tegelik majanduslik efektiivsus sugugi pöördvõrdeline, kui neid käsitleda kaubagruppide lõikes.

Ka esitatud valemite põhjal tehtud arvutused väliskaubanduse praktikas kinnitavad, et masinatel ja teistel kõrge töötlemisastmega kaupadel on üldiselt kõrge efektiivsus nii ekspordis kui ka impordis, suurte transpordikuludega toorainete massveos on aga suhteliselt madala efektiivsusega nii väljaveos kui ka sisseveos.

6. Töömahukuse näitajaga korrigeeritud väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse koefitsientide arvutamine

Eksporti ja impordi majanduslikku efektiivsust ning sellest tulenevat väliskaubandusest saadud kasumit või kahjumit võime arvutada kas üldvalemite (13) ja (14) põhjal, mis lähtuvad üksnes otsesest ökonoomsusest, või siis kasutades tööjõubilansi pingelisuse territoriaalseid iseärasusi arvestavat valemit (19), mis meie vabariigi tingimustes on otsustavkohasem.

Töömahukuse korrektiivi sisaldavas valemis on ainukeseks erinevuseks liige K^l , mille arvutasime valemi (22) abil. Kuna oleme kasutanud perspektiivse maatriksbilansi andmeid, siis arvutasime perspektiivse (näitliku) mittetootmissfääri põhifondide maksumuse, tootmissfääri töötajate arvu ning keskmise palga põhjal täiendavad kapitaalmahutused mittetootmissfääris ja leidsime, et need moodustavad palgafondi ühe rubla kohta ligikaudu 2 rubla. See tähendab, et koefitsiendina võrdub K^l täistöökulu kahekordse koefitsiendiga.

Sellest järeldame, et valemisse (19) tuleb fondimahukuse näitajale lisada eksporttoodangu töömahukuse suurenemise kahekordne summa. Kuigi tegur $K+K^l$ selle tagajärjel oluliselt suureneb, ei avalda see lõpptulemusele siiski kuigi suurt mõju, sest selle teguri erikaal valemis on väike. Öeldut kinnitavad ka tabelis 4 esitatud arvutustulemused.

Kuna uurimise praegusel etapil pole veel teada, kui palju ületab igas tootmisharus eksporttoodangu töömahukus haru keskmise töömahukuse, siis pole võimalik täpset töömahukuse erinevust välja arvutada. Eksperimentaalsete tulemuste arvutamiseks võtsime aluseks tööstuse keskmise töömahukuse koefitsiendi ning võrdlesime seda eksporttoodangu andvate konkreetsete harude töömahukusega. Kuigi seega jäävad välja eksporttoodanguga seotud lisaoperatsioonide töökulud, näitab selline arvutus siiski eksporttoodangu struktuurse töömahukuse iseärasusi, s. t. kas ekspordis domineerivad keskmisest töömahukamate harude tooted või mitte.

Neid näitajaid kasutasime veel selleks, et hinnata ka importi kui konkureerivat tootmisharu kodumaiste tootmis- ja töökulude seisukohalt. Muidugi on see ligikaudne ja lihtsustatud, kuid täpsemate andmete puudumisel ainuke tee. Pealegi on see kooskõlas väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse määramise meetodika printsiipidega.

Kasutades maatriksbilansis antud töökuulu koefitsiente ning kaaludes neid väliskaubanduse tootmisharulise (kaubagrulise) struktuuri kõigi jaotuste osatähtsusega, leidsime eksport- ja importkaupade keskmise töömahukuse näitajate dünaamika (tab. 3).

Tabel 3

Eksport- ja importkaupade töömahukuse koefitsiendid ning suhe tööstuse keskmise töömahukusse

	Eksport			Import		
	1962	1963	1966	1962	1963	1966
Töömahukuse koefitsiendid						
Tööstuskaubad	0,054	0,054	0,046	0,076	0,078	0,086
Kõik kaubad	0,046	0,045	0,045	0,069	0,072	0,074
Suhe tööstuse keskmise töökuulu koefitsienti, %						
Tööstuskaubad	72	72	62	101	103	115
Kõik kaubad	62	60	59	92	95	99

Nagu näeme, on meie eksporttoodangu töökuulu koefitsient nende arvutuste põhjal tunduvalt väiksem tööstuse keskmisest ning omab pealegi langustendentsi. Nii ühte kui ka teist tuleb hinnata positiivselt, sest antud juhul see näitab, et oleme hakanud rohkem eksportima keskmisest väiksema töökuluga toodangu, mistõttu meie eksporttoodangu prae-

gune struktuur ei suurenda vabariigi tööjõubilansi pingelisust, vaid vastupidi — vähendab seda.

Erinevalt ekspordist ületavad aga imporditud tööstuskaubad oma töömahukuselt vabariigi keskmise tööstustoodangu töökuulu koefitsiendi, kusjuures selle näitaja osas näeme pealegi kasvutendentsi. Ka seda nähtust ja tendentsi tuleb lugeda õigeks ning kasulikuks, sest töömahukate kaupade laienev import vähendab tööjõu defitsiiti vabariigis.

Kuna ekspordi ja impordi keskmine töömahukus on nüüd teada, võime selle põhjal järeldada, millises suunas mõjutab töökuulukoefitsiendiga korrigeerimine meie üldist väliskaubandusest saadavat kasumit või kahjumit. Valemist (19) lähtudes peaks see kokusummile avaldama suurendavat toimet.

Tabel 4

Töömahukusega korrigeeritud väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse määramiseks kasutatavad koefitsiendid

	n	K^l	K^s	K^{ls}	K^{hs}	C_{ev}^s	K_{ev}^s
Mustad metallid ja metalltooted	0,21	+0,28	+0,46	+0,91	+0,09	1,10	+0,09
Tahked kütused	0,18	+0,21	+1,07	+1,02	-0,12	0,88	-0,12
Vedelkütus	0,04	-0,06	+1,08	+1,01	+0,69	1,69	+0,41
Elektrotehnikatooted	0,07	-0,01	+0,34	+0,74	+0,46	1,66	+0,39
Aparaadid ja raadiotehnikatooted	0,13	+0,12	+0,36	+0,66	+0,64	1,97	+0,49
Muu masinaehituse ja metallitöötlemise toodang	0,16	+0,16	+0,71	+0,89	+0,21	1,24	+0,19
Põlevkivikeemia saadused	0,05	-0,05	+0,56	+0,75	-0,30	0,60	-0,40
Muud keemiakaubad	0,07	-0,01	+0,38	+0,82	-0,12	0,85	-0,15
Metsa- ja puidutööstuse toodang	0,14	+0,12	+0,41	+0,87	+0,33	1,38	+0,27
Tselluloos ja paber	0,06	-0,03	+0,36	+0,93	-0,08	0,92	-0,08
Ehitusmaterjalid ja keraamika	0,17	+0,19	+1,67	+1,07	-0,47	0,56	-0,44
Tekstiiltooted	0,06	-0,03	+0,13	+0,66	-0,26	0,61	-0,39
Omblustooted	0,09	+0,03	+0,08	+0,91	-0,61	0,33	-0,67
Muu kergetööstuse toodang	0,08	+0,01	+0,10	+0,74	-0,24	0,67	-0,33
Kalatööstuse toodang	0,07	-0,02	+0,70	+1,00	-0,45	0,55	-0,54
Lihatööstuse toodang	0,02	-0,11	+0,06	+0,97	-0,47	0,52	-0,49
Piimatööstuse toodang	0,03	-0,09	+0,12	+0,92	-0,70	0,24	-0,76
Muud toiduained	0,03	-0,09	+0,00	+0,55	-0,15	0,73	-0,27
Muud tööstustooted	0,11	+0,06	+0,51	+0,84	+0,06	1,06	+0,06
Põllumajandus-saadused	0,15	+0,15	+1,83	+1,16	-0,76	0,34	-0,66
Muud tooted	0,11	+0,07	+0,15	+0,81	+0,29	1,36	+0,27

Töömahukuse korrektiivi määramiseks (tab. 4) on kasutatud maatriksbilansist võetud töötaasu koefitsiente (n) harude lõikes. Seejärel on leitud konkreetse haru töömahukusekoefitsiendi erinevus keskmisest ($n=0,0752$) ning korrutatud seda mittetootmissfääri fondimahukuse korrigeerimiskoefitsiendiga (2). Kui K^l tuleb positiivne, on tegemist kapitaal-mahutuste ülekuluga, negatiivne K^l aga tähistab kapitaal-mahutuste säästu. Edasi liidame

saadud tulemused tootmise fondimahukuse koefitsiendiga K^f , saades korrigeeritud fondi- mahukuse koefitsiendi K^* (s. t., $K^* = K^f + K^i$). Arvutuste edasine käik on analoogiline ees- pool esitatuga, milles määrasime väliskaubanduse üldise korrigeerimata efektiivsuse haru- koefitsiendid.

Табелите 2 ja 4 vastavaid veerge võrreldes näeme, et vaatamata töomahukusekoefitsien- tide suurtele erinevustele ei ole erinevused väliskaubanduse korrigeerimata ja korrigeeritud majandusliku efektiivsuse vahel kuigi suured. Leitud tulemuste põhjal võib täie veendu- musega öelda, et töomahukuskorrektiivide rakendamine selle meetodi järgi ei muuda väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse näitajaid liiga palju, nagu võib näida küsimuse pealiskaudsel vaatlusel. Sellest võime järeldada, et töomahukuskorrektiiviga täiendatud väliskaubanduse majandusliku efektiivsuse koefitsiente võime edukalt kasutada nii eks- pordi-impordi regionaalseteks uurimisteks kui ka eksporttoodangu materiaalse stimuleeri- mise süsteemide väljatöötamiseks.

Peale väliskaubanduse peaksid artiklis toodud põhimõtted sobima ka rajooni toot- misalase spetsialiseerimise (koopereerimise) ja igasuguste majanduslike sidemete efek- tiivsuse üldiseks hindamiseks, kuna hindamise aluseks on tootmiskulude ja tööjõuressurs- side kasutamise kompleksne näitaja.

*Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Majanduse Instituut*

Saabus toimetusse
15. X 1968

М. ВАБАР

**ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЭКСПОРТА И ИМПОРТА
И ЕЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ ДЛЯ ОДНОЙ СОЮЗНОЙ РЕСПУБЛИКИ
ИЛИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЙОНА
(на примере Эстонской ССР)**

Резюме

В статье рассматриваются основные принципы и формулы методики определения экономической эффективности внешней торговли и приводятся дополнения к ним, свя- занные с особенностями расчета этой эффективности для одного экономического района (республики). В основе определения экономической эффективности социалистической внешней торговли лежит сравнение затрат, связанных с производством продукции на экспорт и организацией внешней торговли, с вероятными затратами на отечественное производство импортной продукции (так наз. антимипорт). Эти данные находим в при- веденных затратах производства и транспорта ($C + EK$). Для сбалансирования резуль- тата в формулу добавляются валютные показатели величин экспорта и импорта. При- менение валютных цен позволяет также отдельно определить эффективность экспорта и импорта.

В районах напряженного баланса рабочей силы (например, ЭССР) необходимо учи- тывать, что расширение производства трудоемких видов экспортной продукции затруд- нено из-за недостатка квалифицированных рабочих. Здесь оно ведет к дополнительным расходам в связи с вербовкой и обучением новых рабочих и обеспечением нормальных жизненных условий для них.

Эти расходы надо учитывать и при расчетах экономической эффективности внеш- ней торговли района в качестве дополнительных капиталовложений в непроизводствен- ную сферу, так как средняя стоимость капитальных вложений в непроизводственной сфере в расчете на душу населения не должна уменьшаться.

В статье приводятся формулы расчета экономической эффективности экспорта и импорта, учитывающие дополнительные затраты, связанные с выпуском трудоемкой экспортной продукции.

Из расчетов следует, что большую экономическую эффективность экспорта имеют товары с высокой степенью обработки, особенно машины, приборы и оборудование, готовая продукция химической промышленности, товары ширпотреба. Наиболее высокая эффективность так наз. новоэкспорта, т. е. экспорта новых, изобретенных и патентован- ных изделий, а также экспорта лицензий. Составленная диаграмма показывает, что эффективность максимальна в течение первых лет после поступления на рынок товаров новоэкспорта.

Для расчетов экономической эффективности общей структуры экспорта и импорта экономического района автор рекомендует пользоваться коэффициентами межотраслевого баланса.

На основе этих среднеотраслевых коэффициентов прямых (или полных) затрат и капиталоемкости производства можно простейшим путем найти обобщенные приведенные затраты по отраслям. По материалам внешнеторговой статистики же можно найти коэффициенты соотношений валютных и внутренних цен на товары. В статье приведены формулы, позволяющие определить экономическую эффективность внешнего товарооборота при помощи указанных коэффициентов.

В материалах межотраслевого баланса, составленных в Эстонской ССР, имеются также коэффициенты трудоемкости производства, при помощи которых в статье выясняется структурная трудоемкость внешнеторгового оборота с учетом удельного веса различных отраслей в структуре экспорта и импорта.

Проведенные расчеты показывают, что средняя трудоемкость экспортных товаров ЭССР в 1962 году составляла 72% и в 1966 году — 62% от трудоемкости всей промышленной продукции республики. Отсюда следует, что существующая структура экспорта не повышает, а, наоборот, уменьшает общую трудоемкость промышленного производства в республике. Положительной нужно считать также тенденцию к расширению экспорта менее трудоемкой продукции.

В импорте, наоборот, преобладают более трудоемкие товары. Как следует из расчетов, средняя трудоемкость импорта (т. е. антиимпортной промышленной продукции) увеличилась с 101 (1962 г.) до 115% (1966 г.). Следовательно, избрана такая структура импорта республики, которая все больше способствует успешному решению проблемы рабочей силы.

Коррективы трудоемкости в эффективности экспорта и импорта рассчитаны по отраслям внешней торговли. Выяснилось, что они не оказывают необоснованно большого влияния на показатели экономической эффективности экспорта и импорта республики. Таким образом, полученные показатели экономической эффективности внешней торговли применимы при выборе наиболее подходящей структуры экспорта и импорта для республики, а также при разработке обоснованной системы материального стимулирования производства экспортной продукции.

Данный комплексный показатель производственных расходов и использования трудовых ресурсов может быть, кроме внешнеторговых расчетов, применен и при общей оценке эффективности связей производственной специализации (кооперирования) или вообще экономических связей.

*Институт экономики
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
15/X 1968

M. VABAR

ECONOMIC EFFICIENCY OF EXPORT AND IMPORT AND ITS DETERMINATION FOR A SOVIET REPUBLIC OR AN ECONOMIC REGION (On examples of the Estonian SSR)

Summary

The author discusses the basic principles and formulae of the methods for a determination of the efficiency of foreign trade, presenting some supplementing data connected with the peculiarities of evaluating that efficiency for an economic region (in this case, a republic). The basis of the determination of the economic efficiency of socialist foreign trade is formed by a comparison of expenditures connected with the industrial production intended for export as well as with the organization of foreign trade, on the one hand, and the probable expenses on the native production of import goods (the so-called anti-import), on the other. Those data are found by the use of the reduced prices of the production and transport costs ($C+EK$). For balancing the result, the value of exports and imports in foreign currency indices complement the formula. In addition, the application of foreign currency prices will allow us to determine the efficiency of the export and import separately.

In regions with a tense balance of labour force (Soviet Estonia, for example), it is necessary to take into account that an extension of a labour-consuming production meant for export is complicated owing to a lack of qualified labour. Here it leads to additional expenses, connected with the employing and training of new workers and providing them with normal living conditions.

Those expenses must also be considered in the calculations of the economic efficiency of the foreign trade of a region, as additional investments in a non-productive sphere

since the mean value of capital investments in the non-productive sphere per capita must not be reduced.

The author presents formulae for the calculation of the economic efficiency of export and import, taking account of the additional expenditure connected with the production of labour-consuming export goods.

From the calculations it follows that the highest economic efficiency of export is obtained in the case of goods possessing a high degree of finishing, in particular, such as machines, apparatus, appliances, and equipment, ready chemical products and consumer goods. The highest economic efficiency is proper to the so-called export of innovations, i.e. the export of novel, newly invented and patented articles, as well as to the export of licences. The attached diagram shows that the efficiency is at its maximum in the course of the first years after the appearance of the novel goods on market.

For a calculation of the economic efficiency of the general structure of the export and import of a given economic region, the author recommends the application of the coefficients of the inter-branch input-output balance.

On the basis of those input-output interbalance coefficients of direct (or full) expenses and the capital-consuming capacity of production, one may find, in the simplest way, the generalized reduced costs, according to branches. On the basis of the statistical materials of foreign trade, one may obtain the coefficients of the interrelation of the prices of goods on the foreign and interior markets. The author presents formulae allowing to determine the economic efficiency of the foreign goods turnover, with the help of the above-indicated coefficients.

In the materials of the inter-branch input-output balance compiled in the Estonian SSR, the coefficients of the labour-consumption of the production are also included, with the help of which the author elucidates the structural labour-consumption of the turnover of foreign trade, with a consideration of the share of different branches in the general structure of exports and imports.

The calculations effected show that the average labour-consumption coefficient of export goods of the Estonian SSR in 1962 was 72 per cent, and in 1966 — 62 per cent of the total labour-consumption of the Republic's industrial production. Thence it follows that the existing structure of exports does not contribute to an increase, but, on the contrary, to a decrease of the labour-consumption of the Republic's production. A positive feature is likewise the tendency of extending the export of less labour-consuming goods.

In the import, on the contrary, the more labour-consuming goods predominate. As shown by calculations, the average labour-consumption capacity of the import (i.e. the estimated anti-import industrial production) increased from 101 (1962) to 115 per cent (1966). Consequently, the structure of imports adopted in the Republic contributes to an advantageous solution of the problem of the lack of labour forces.

The corrections of labour-consumption capacity of the efficiency of export and import have been calculated according to the branches of foreign trade. It turned out that they do not affect the whole economic efficiency of the Republic's exports and imports to any unreasonable extent. Furthermore, the obtained indices of the economic efficiency of foreign trade are applicable for selecting the most appropriate structure of exports and imports of the Republic, as well as for an elaboration of a well-grounded system of stimulation of the production of export goods.

The presented complex scheme of production expenses and utilization of labour resources may be applied, besides foreign trade calculations, also in the general assessment of the efficiency of relations between specialized branches of production (co-operation), and of the efficiency of economic relations, in general.

*Academy of Sciences of the Estonian SSR,
Institute of Economics*

Received
Oct. 15, 1968